

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Καλλιόπη Παπαϊωάννου (M.S.W.)

Καθηγήτρια Κοινωνικής Εργασίας

Τ.Ε.Ι. Αθήνας

Τα τελευταία πενήντα χρόνια με διαρκώς αυξανόμενο ρυθμό, η Ελληνική οικογένεια βρίσκεται σε μια πρωτόγνωρη κοινωνική κινητικότητα. Κυριαρχεί έμφαση στην ατομικότητα με χαρακτηριστικό γνώρισμα ότι η κοινωνία η ίδια ευνοεί το άτομο και το οδηγεί σε ουσιαστική απομόνωση. Γίνονται “όνειρα” και σχέδια συνήθως όμως δεν εφαρμόζεται κανένα συγκεκριμένο πρόγραμμα, κάτι που δημιουργεί σύγχυση και απογοήτευση. Η Ελληνική οικογένεια παραπέει σε μια μεταβατική κοινωνία. Χάνει την ταυτότητά της. Ανατολή και Δύση την επηρεάζουν και της παίρνουν το ρυθμό που γνώριζε και χειριζόταν άνετα.

Η Ελλάδα είναι ένας ιστορικός χώρος όπου έχουν παιχθεί πολλά παιγνίδια που δυστυχώς δεν έχει κερδίσει τις περισσότερες φορές. Σαν όλες τις μικρές χώρες αλλά και λόγω της γεωγραφικής της θέσης επηρεάζεται όχι μόνο από τα μεγάλα ρεύματα των τεχνολογικά ανεπτυγμένων χωρών αλλά και τον τουρισμό, τη μετανάστευση, την καταναλωτική λαίλαπα αλλά και την ιδιοσυγκρασία του Έλληνα.

Η οικογένεια αποτελεί τον πυρήνα, το πρωταρχικό και φυσικό κύτταρο της κοινωνίας. Είναι μια θεσμοποιημένη βιοκοινωνική ομάδα. Ένας θεσμός που υπάρχει σε όλα τα είδη κοινωνιών. Περιλαμβάνει πρόσωπα που ζουν μαζί, δρουν συλλογικά και ακολουθούν συγκεκριμένα πρότυπα και κανόνες δράσης. Σημαίνει ακόμη ότι οι θεσμοί ποικίλλουν από εποχή σε εποχή και γεωγραφικό χώρο ανάλογα με τους σκοπούς που εξυπηρετούν.

Η Ελληνική οικογένεια της αρχαϊκής περιόδου όπως μαρτυρούν τα ελληνικά έπη, ήταν αυστηρά πατριαρχική. Αρχή και τέλος της ο άντρας-πατέρας και ο άντρας-γιος. Ο πατριάρχης πατέρας απόμακρος και αυστηρός πολλές φορές άπιστος και άδικος στη γυναίκα και την κόρη, διαφέντευε το σπιτικό απολυταρχικά.

Στην κλασσική περίοδο, η Ελληνική οικογένεια παίρνει χαρακτήρα θρησκευτικό και τα μέλη της συνδέονται με την κοινή λατρεία και τις αμοιβαίες υποχρεώσεις. Οι αρχαίοι Έλληνες ήταν περήφανοι για την οικογένειά τους και τη δομή τους, γιατί τη θεωρούσαν ως τη μεγαλύτερη απόδειξη ηθικής υπεροχής. Ξεχώριζε ο κύριος σκοπός που ήταν η δημιουργία απογόνων και η διατήρηση αν όχι η επαύξηση της οικογενειακής περιουσίας.

Με τη διάδοση του χριστιανισμού και την ανύψωση της αξίας του ατόμου, η οικογένεια με το γάμο μεταβλήθηκε σε δυσυπόστατο αστικό και ηθικο-θρησκευτικό θεσμό ενώ διαμορφώθηκε ανάλογα η εσωτερική της δομή και οι αμοιβαίες υποχρεώσεις και δικαιώματα των μελών. Με την πάροδο των χρόνων, τη

συμμετοχή της γυναίκας στη μόρφωση και στην οικονομική ζωή, δεν θεωρείται πλέον κατώτερο ον και μέσο ηδονής, αλλά σύντροφος του άνδρα και παράγοντας ευτυχίας στην οικογένεια.

Έτσι σταδιακά και ως σήμερα η Ελληνική οικογένεια χάνει όλο και περισσότερο τον έντονο πατριαρχικό της χαρακτήρα αλλά ακόμη, και αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, από εκτεταμένη με την αστικοποίηση που ακολουθεί τους παγκόσμιους πολέμους, γίνεται πυρηνική. Ο ρόλος που καλούνται να παίξουν οι σύζυγοι είναι ουσιαστικός με κοινωνικές προεκτάσεις, είτε αναφέρεται στη δομή της οικογένειας, στις σχέσεις των συζύγων, στις σχέσεις των γονέων με τα παιδιά τους είτε στις σχέσεις της οικογένειας με την κοινότητα.

Στα πλαίσια της βιολογικής και πολιτιστικής φύσης της οικογένειας διακρίνονται και στην Ελληνική κοινά χαρακτηριστικά όπως α) γαμήλιος δεσμός μεταξύ δύο μελών αντιθέτου φύλου, β) ρόλοι, δηλ. αναγνωρισμένη σχέση που συγκεκριμενοποιεί έννοιες όπως ευθύνες, υποχρεώσεις, προνόμια, γ) ένα ορισμένο πλαίσιο για επιτέλεση κοινωνικών λειτουργιών όπως φυσική μέριμνα των μελών, ελεγχόμενη σεξουαλική δραστηριότητα, πολιτισμικές, οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και θρησκευτικές λειτουργίες.

Σήμερα ο γάμος εξελικτικά έχει φθάσει σε μεγάλο ποσοστό στο σημείο να σημαίνει το ιδιαίτερο είδος της συντροφικότητας, όπου οι ρόλοι των συζύγων και η σχέση τους αποτελεί έκφραση των προσωπικών κινήτρων και της προσωπικότητας τους μάλλον παρά απαίτηση κανόνων του περιβάλλοντος. Θεωρείται δηλαδή ο γάμος σήμερα μέσο προσωπικής ολοκλήρωσης και ικανοποίησης σε σχέση με τις έννοιες αγάπη και συμμετοχή. Χωρίς να αμφισβητείται το γεγονός ότι αλλάζει σταδιακά η δομή και η μορφή της πατριαρχικής οικογένειας, (μερική εξίσωση των δύο φύλων, διαφοροποίηση των ρόλων στην οικογένεια και την κοινωνία γενικότερα). Απέχει πολύ από το να μη θεωρείται η γυναίκα “αδύνατο φύλο”, “βασίλισσα του σπιτιού”. Η Ελληνική οικογένεια είναι ακόμη πατριαρχική, πατροτοπική και λιγότερο τα τελευταία χρόνια πατρωνυμική (βλ. οικογενειακό δίκαιο).

Η μεγάλη αλλαγή που έγινε στη δομή και τη λειτουργία της οικογένειας ξεκίνησε με τη βιομηχανική επανάσταση και εξελίχθηκε ραγδαία από τότε χάρη στους παγκόσμιους και τοπικούς πολέμους και την άγρια μετανάστευση γιατί ανάμεσα σε άλλους λόγους, α) έβγαλε τη γυναίκα από το σπίτι γιατί η ζήτηση εργατικών χεριών ήταν επιτακτική, β) οδήγησε την οικογένεια από το χωριό στην πόλη, (ασφυξία πόλης και απογύμνωση υπαίθρου), γ) έσπρωξε την Ελλάδα απότομα στο σρόβιλο που προαναφέρθηκε, χωρίς τη δική της βαθμιαία προσαρμογή και ρυθμό, δ) αναστάτωσε την Ελληνική οικογένεια, το σημαντικό αυτό κάστρο που εξασφάλιζε ασφάλεια και “ρίζες”.

Οι κοινωνικές αυτές εξελίξεις διαμόρφωσαν τρεις χαρακτηριστικές μορφές της Ελληνικής οικογένειας: **την παραδοσιακή** (εκτεταμένη) που περιλαμβάνει τρεις γενιές ή/και περισσότερα μέλη από κάθε γενιά ή τέλος και άλλες οικογένειες στην ίδια κατοικία και σχεδόν έχει χαθεί. Σκοπός αυτού του τύπου οικογένειας είναι η διατήρηση της οικογενειακής ενότητας και η επιβίωση. Την **πυρηνική**, συζυγική, που αποτελείται από το ζευγάρι και τα ανήλικα παιδιά του. Στην αστική αυτή οικογένεια ο γάμος δημιουργεί μια ανεξάρτητη καινούργια ενότητα με κορυφαίο της σημείο την απόκτηση παιδιού. Η παιδοκεντρική αυτή θεώρηση εξυπηρετεί την ανάγκη ενότητας και σταθερότητας σε μια δύσκολη και αβέβαια εποχή. Τη **σημερινή** οικογένεια των τελευταίων χρόνων με τη νέα μορφή που υπογραμμίζει τη συντροφικότητα των συζύγων, τη

λειपुरγική τους σχέση που βασίζεται στο διάλογο, στην επικοινωνία, στην αλληλεξάρτηση, χωρίς να παραμελείται η παιδοκεντρικότητα που όμως εμπεριέχει αμφιθυμικές πτυχές και άγχη.

Η Αγροτική Ελληνική Οικογένεια παρότι σχεδόν δεν υπάρχει στο χωριό για αυτό έχει μετακομίσει στην πόλη, συνεχίζει και εκεί αναγκαστικά την παράδοση που της είναι γνωστή και της δίνει ασφάλεια. Κρατά τα ήθη και τα έθιμά της, τις παρέες των συγχωριανών της, τους συγγενικούς δεσμούς της μέσα στο χώρο της πόλης που δεν ξέρει, της είναι άγνωστος και τον φοβάται. Έτσι οι μεγάλες και μικρότερες πόλεις της Ελλάδας έχουν πολλαπλασιάσει κατά πολύ τον πληθυσμό τους την τελευταία πεντηκονταετία. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 50% των κατοίκων της Αθήνας σήμερα έχει μετακινηθεί από την επαρχία τα τελευταία 35-40 χρόνια με αποτέλεσμα η πόλη και οι κάτοικοί της να ασφυκτιούν από κάθε άποψη. Μια απόδειξη της σκληρής αυτής πραγματικότητας είναι και η μαζική έξοδος από τις μεγάλες πόλεις κάθε Σαββατοκύριακο και γιορτή όλο το χρόνο, των κατοίκων της Αθήνας που πηγαίνουν στο χωριό τους όχι μόνο για αλλαγή και ξεκούραση σωματική, αλλά και γιατί το δέσιμο με τις ρίζες τους είναι πολύ δυνατό και χρειάζονται αυτή τη “μετάγγιση” δύναμης και σιγουριάς. Οι δυσκολίες στην προσαρμογή στην πόλη φαίνονται καθαρά όταν τα παιδιά αρχίζουν να πηγαίνουν στο σχολείο. Νέοι τρόποι ζωής, άγνωστες συνήθειες και μέθοδοι που συχνά προκαλούν ματαιώσεις και ανασφάλεια, διαταράζουν την οικογένεια που ως τότε μπορούσε να κρατάει την ισορροπία της και να επιβιώνει χωρίς μεγάλες διακυμάνσεις ζωής. Έτσι δυσκολίες στις σχέσεις ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά, γίνονται τείχη που χωρίζουν και πεδία συγκρούσεων.

Η Αγροτική Οικογένεια, όπου υπάρχει είναι και σήμερα παραδοσιακή. Ο πατέρας είναι ο αρχηγός. Αποφασίζει για τα οικονομικά της οικογένειας, ελέγχει σύζυγο και παιδιά, είναι ο “κουβαλητής” - εργαζόμενος, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η σύζυγος μαζί με το σπίτι και τα παιδιά δεν βοηθά και στα κτήματα. Συχνά η παντρεμένη γυναίκα αποκαλείται με το μικρό όνομα του συζύγου της π.χ. Γεώργαινα, Γιαννού, γιατί ο άνδρας εκπροσωπεί την οικογένεια. Το αγόρι και το κορίτσι δεν έχουν ακόμη και σήμερα την ίδια μεταχείριση στο σπίτι, στις εξόδους, στο γάμο. Ο γιος, ιδιαίτερα αν λείπει ο πατέρας ή είναι ανήμπορος, εκτελεί χρέη αρχηγού της οικογένειας. Παρατηρείται βέβαια τα τελευταία χρόνια σημαντική αλλαγή στο θέμα της εκπαίδευσης και των κοριτσιών. Τα κορίτσια ενθαρρύνονται να σπουδάσουν και οι αγρότες γονείς στην πλειοψηφία τους, θεωρούν ότι η μόρφωση είναι προσόν για την κόρη τους και το μελλοντικό της γάμο που “μετράει” ως προίκα και που έχει ευεργετικό αντίκτυπο σε ολόκληρη την οικογένεια. Συνήθως αν το νέο ζευγάρι δεν μετακινηθεί στην πόλη, μένει στο σπίτι των γονέων του άνδρα (πατροτοπική οικογένεια), και η σύζυγος με την καθοδήγηση της πεθεράς φροντίζει ολόκληρη την οικογένεια.

Η Αστική Ελληνική Οικογένεια. Όπως προαναφέρθηκε, στις αστικές περιοχές συνυπάρχουν και συχνά συγκρούονται όλες οι μορφές της Ελληνικής οικογένειας, εφόσον η μετακίνηση από το χωριό στην πόλη συνεχίζεται με αποτέλεσμα να ερημώνεται η ύπαιθρος και να ασφυκτιούν κυρίως τα μεγάλα αστικά κέντρα. Οι συνθήκες του απότομου μετασχηματισμού οδηγούν στην αμφισβήτηση των παραδοσιακών αρχών και αξιών με αποτέλεσμα το σοβαρό κενό στις σχέσεις γονιών και παιδιών, κάτι που γίνεται εμφανέστερο όσο μεγαλώνουν και ανεξαρτοποιούνται τα παιδιά, (που δεν θέλουν να διαφέρουν από τους ομιλήκους τους), και ο κοινωνικός τους κύκλος διευρύνεται. Η προσαρμογή των γονιών στη ζωή της πόλης είναι επώδυνη,

αγχώδης και ματαιωτική κυρίως για τη γυναίκα που, μένοντας στο σπίτι ενώ ο σύζυγος εργάζεται αλλά και απολαμβάνει “τα καλά της πόλης”, πιέζεται ανάμεσα στο παλιό που γνωρίζει, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι της άρεσε, και το καινούργιο που τη φοβίζει γιατί δεν το ξέρει αλλά που συγχρόνως την προκαλεί. Η αμφιθυμία μεταξύ του να κρατήσει “την κληρονομιά” της (συνήθειες, έθιμα), ή/και να μοιάσει με τους “πρωτενουσιάνους”, που γι’ αυτήν σημαίνει κοινωνική άνοδο, είναι παρούσα και βασανιστική.

Η Κοινωνική Εργασία και ο Ρόλος της στη Θεραπευτική της Οικογένειας

“Άμα άνθρωπος και ομάς”, Αριστοτέλης

“Αυτός ο κόσμος ο μικρός ο μέγας”, Ελύτης

Είναι αλήθεια ότι τα τελευταία 15-20 χρόνια αρχίζει να περιλαμβάνεται στα προγράμματα της, στην εκπαίδευση και στην άσκηση, το μάθημα “Κοινωνική Εργασία με Οικογένεια”, με μεγαλύτερη έμφαση ακόμη στη θεωρία και όχι τόσο στην εφαρμογή. Η αναγνώριση της ύπαρξης του “θέματος” είναι ασφαλώς ένα σημαντικό βήμα και τα Τμήματα Κοινωνικής Εργασίας στα τρία ΤΕΙ κάνουν σοβαρές προσπάθειες για την προετοιμασία των νέων, τουλάχιστον, κοινωνικών λειτουργών στην αντιμετώπιση αυτής της πρόκλησης-ανάγκης, ενώ σεμινάρια επιμόρφωσης επαγγελματιών κοινωνικών λειτουργών υπογραμμίζουν τη σημασία της επίδρασης και συνεργασίας με ολόκληρη την οικογένεια στα πλαίσια της θεραπευτικής της οικογένειας. Ο δρόμος είναι δύσκολος και η Ελληνική οικογένεια όχι ακόμη προσιτή.

Η μελέτη των οικογενειακών σχέσεων είναι απαραίτητη στους κοινωνικούς λειτουργούς γιατί η φύση των σχέσεων καθρεφτίζεται σε κάθε μορφή οικογενειακής ζωής: διάλογο και συμμετοχή, οικονομική διαχείριση, ανατροφή παιδιών, στάση έναντι εκπαίδευσης και εργασίας, συμμετοχή στα κοινά κ.λπ. Η συνολική λοιπόν κατανόηση της οικογένειας από τον κοινωνικό λειτουργό εξατομικεύει αυτή τη συγκεκριμένη οικογένεια, την ενθαρρύνει και την κινητοποιεί να σκεφθεί, να αποφασίσει και να δράσει για την αντιμετώπιση του προβλήματος μέλους **της**. Σε κάθε οικογένεια διακρίνεται η “διπλή ζωή”, η ομαδική που είναι εξατομικευμένη, ξεχωριστή για τη συγκεκριμένη οικογένεια και η ατομική, το πλέγμα των σχέσεων ενός μέλους με τον εαυτό του και τους άλλους. Είναι γνωστό ότι όσο πιο αρμονικές-ικανοποιητικές είναι οι σχέσεις μέσα στην οικογένεια τόσο η συμμετοχή του κάθε μέλους γίνεται πρόθυμα και η ανάληψη υπευθυνότητας αποδεκτή. Συγκρούσεις είναι αναπόφευκτες μέσα στην οικογένεια. Αν σκεφθούμε ότι ο κοινωνικός λειτουργός αντιμετωπίζει την οικογένεια σε περίοδο κρίσης, θα ανακαλύψουμε τις ίδιες συγκρούσεις, δηλαδή το φυσιολογικό αγώνα του κάθε ατόμου-μέλους να πλησιάσει και να απομακρυνθεί, να εξαρτάται και να είναι ανεξάρτητο. Η ένταση, το βάθος και η διάρκεια αλλάζουν. Ανταγωνιστική σχέση σημαίνει προσπάθεια να καμφθεί ο άλλος. Συνεργατική όταν η προσπάθεια επικεντρώνεται στην προσπάθεια να καταλάβει ο ένας τον άλλον. Σκοπός της Κοινωνικής Εργασίας με Οικογένεια είναι η δημιουργία μιας σχέσης όπου διατηρεί το κάθε μέλος την αυτονομία του αλλά συγχρόνως επιτρέπει στο άλλο να διατηρήσει τη δική του, με την κατεύθυνση και την υποστήριξη του κοινωνικού λειτουργού και ενώ κινητοποιείται η οικογένεια για την αντιμετώπιση της δυσκολίας που έχει.

Η Κοινωνική Εργασία με Οικογένεια είναι μια μέθοδος πρόληψης και θεραπείας δυσκολιών-προβλημάτων στις διαπροσωπικές σχέσεις των μελών της οικογένειας καθώς και στις σχέσεις της μονάδας-ομάδας οικογένεια με τους “άλλους”, τους έξω από αυτήν. Τα συμπτώματα οποιουδήποτε μέλους της οικογένειας είναι ένδειξη δυσλειτουργίας του συστήματος οικογένεια. Αυτός που έχει το σύμπτωμα είναι μόνο αυτός που εκφράζει τη ματαιώση, την άρνηση, την ταραχή που υπάρχει στην οικογένειά του, σε αυτούς που φροντίζει ή που τον φροντίζουν. Δεν είναι αυτός που συνήθως “έχει” το πρόβλημα.. Η διερεύνηση των συμπτωμάτων περιλαμβάνει την αναζήτηση του τρόπου επικοινωνίας των μελών μεταξύ τους, το χρονικό της εξέλιξης της κατάστασης, τους κανόνες που ισχύουν μέσα στην οικογενειακή ομάδα. Η οικογένεια είναι πολύ περισσότερο από το άθροισμα των μελών της. Είναι η στήριξη, οι ρίζες, η έννοια του “ανήκω” που συνυπάρχουν ως βασικές ανάγκες, στη ζωή του κάθε ατόμου.

Η Κοινωνική Εργασία με Οικογένεια συνεπώς περιλαμβάνει ολόκληρη την οικογένεια, ακόμη και τα μέλη που απουσιάζουν ή/και δεν συμμετέχουν ενεργά. Η σύγχρονη παράλληλη θεραπεία της οικογένειας είναι η πορεία της οργανωμένης παρέμβασης σε μια περιοχή οικογενειακής δυσπροσαρμογής. Στη θεραπευτική της οικογένειας, **αυτή** είναι κατά κύριο λόγο ο πελάτης, και αυτό βέβαια σημαίνει ότι η προσοχή του κοινωνικού λειτουργού δεν στρέφεται μόνο σε ένα μέλος της. **Η παράλληλη πολλαπλή συνέντευξη** αποτελεί το εργαλείο που ο κοινωνικός λειτουργός χρησιμοποιεί. Από τα προβλήματα του ατόμου κατευθύνεται στο περιεχόμενο των διαπροσωπικών σχέσεων μέσα στην οικογενειακή ομάδα. Δίνεται η ευκαιρία να υπογραμμιστεί, να ενθαρρυνθεί, να απαιτηθεί μεγαλύτερος σεβασμός στην επικοινωνία των μελών και όσο τα μέλη συμμετέχουν με άνεση και επομένως ελευθερώνονται θετικότερα συναισθήματα, τόσο καλύτερη κυκλική σχέση αναπτύσσεται ανάμεσα στην αυξημένη ευθύνη και στον πρωτόγνωρο συχνά σεβασμό.

Μερικά λοιπόν γενικά χαρακτηριστικά της Ελληνικής οικογένειας σήμερα είναι: 1. Δεν δέχεται να εγκαταλείψει το ρόλο της στη διακυβέρνηση της και στην αγωγή των παιδιών όπου οι γονείς απαιτούν να έχουν τον κύριο λόγο. 2. Οι γυναίκες επιζητούν να έχουν μια ισότιμη συμμετοχή στο σπίτι, στο εργατικό δυναμικό, στην κοινότητα, και όχι μόνο για την οικονομική τους ανεξαρτησία. 3. Η οικογένεια επιθυμεί να ξαναγίνει το επίκεντρο της στοργής και της συντροφικότητας. 4. Η ενεργοποίηση της οικογένειας μέσα στην κοινότητα με την οργάνωση και ενθάρρυνση της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι επιτακτική.

Είναι φανερό ότι το κράτος-πρόνοια δεν μπορεί και δεν επιθυμεί να υποκαταστήσει την Ελληνική οικογένεια και τις λειτουργίες της, αλλά εξίσου φανερό είναι ότι η οικογένεια χρειάζεται βοήθεια, παραδοχή και κατανόηση. Οι δυσκολίες στην άσκηση της Κοινωνικής Εργασίας με Οικογένεια έχουν δύο πόλους, τους ίδιους τους κοινωνικούς λειτουργούς και την ίδια την Ελληνική οικογένεια. Δυστυχώς λίγοι κοιν. λειτουργοί ασκούν τη μέθοδο. Βέβαια συχνά χωρίς ιδιαίτερη προετοιμασία, σχεδόν τυχαία, συναντούν όλη την οικογένεια σε κάποια επίσκεψη στο σπίτι. Συνήθως όμως ανησυχούν, διστάζουν, φοβούνται να παρέμβουν στην οικογένεια. Κι είναι ακριβώς τότε που η δική τους αγωγή ξεπερνά την εκπαίδευσή τους. Η οικογένειά είναι ιερή.

Η Θεραπευτική της Οικογένειας στην Ελλάδα

Η μεγαλύτερη δυσκολία στην άσκηση της θεραπευτικής δεν είναι μόνο η έλλειψη επαρκών γνώσεων ή ενδιαφέροντος αλλά και ότι η Ελληνική οικογένεια είναι κλειστό σύστημα. Η έννοια του “εμείς” σε σχέση με το “αυτοί”, οι έξω από την οικογένεια, είναι υπερβολικά εμπεδωμένη. Έννοιες όπως δεν πρέπει, δεν μπορούμε να αφήσουμε άλλους να τακτοποιούν τις δυσκολίες μας, είναι ντροπή, αποτελούν άγραφο νόμο. Η οικογένεια **πρέπει** να μπορεί να φροντίσει τις ανάγκες της και να ανταποκριθεί στις δυσκολίες της. Υπάρχει μια διάχυτη αλληλεξάρτηση και μια μεγάλη δυσκολία στην έκφραση συναισθημάτων προς τα έξω, και όχι μόνο των αρνητικών ή των “στενάχωρων” για κάποιο μέλος της οικογένειας. Ο πατέρας δεν πρέπει να δείχνει αδυναμίες και να εκφράζει παράπονα, ενώ η σύζυγος αναλαμβάνει μεν “τις δημόσιες σχέσεις” αλλά μέχρι εκεί που συμφωνήθηκε. Τα παιδιά δεν αναφέρονται συνήθως σε οικογενειακές δυσκολίες με δική τους πρωτοβουλία. Η αίσθηση της σχεδόν προδοσίας και οι ενοχές είναι πολύ έντονα συναισθήματα και η Κοινωνική Εργασία γενικά και συγκεκριμένα η Κοινωνική Εργασία με Οικογένεια βρίσκουν την Ελληνική οικογένεια απροετοίμαστη και απρόσιτη. Μέχρι πριν από καιρό μπορούσε μόνη της η οικογένεια να λειτουργήσει, γιατί όχι και τώρα; τι φταίει; πόσο πρέπει η οικογένεια να επενδύσει στον κοινωνικό λειτουργό και με ποια ανταλλάγματα;

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονιστεί ότι και η εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών στην Ελλάδα υπολείπεται του επιθυμητού. Δεν έχει ακόμη αναβαθμιστεί σε πανεπιστημιακό επίπεδο και αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, ανάμεσα σε πολλά άλλα, λιγότερη χρονικά εκπαίδευση, πολύ νέους και “ανασφαλείς” κοιν. λειτουργούς. Αποτέλεσμα αυτών των παραγόντων είναι ότι 1) Οι ίδιοι οι κοινωνικοί λειτουργοί με πικρία και μετρίωση αναζητούν την ταυτότητα τους σε ένα χώρο όπου παλαιά και καθιερωμένα επαγγέλματα συχνά τους αμφισβητούν. Η Διεπιστημονική Συνεργασία, απαραίτητο εργαλείο για την ολιστική αντιμετώπιση του ατόμου, γίνεται ουσιαστικά δύσκολη εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις “φωτισμένων” επιστημόνων π.χ. γιατρών ή νομικών που έχουν συνεργαστεί με κοινωνικούς λειτουργούς στο εξωτερικό. 2) Η εκπαίδευση περιορίζεται σε 7 εξάμηνα, ενώ η Κοινωνική Εργασία με Οικογένεια διδάσκεται μόνο στο έκτο εξάμηνο, 2 ώρες την εβδομάδα δηλαδή όχι περισσότερο από 28-30 ώρες, πολύ μικρό υπόβαθρο για άσκηση, 3) Εφόσον δεν είναι “πανεπιστημιακού επιπέδου” η εκπαίδευση της Κοινωνικής Εργασίας στον τόπο μας, δεν μπορεί να υπάρξει ακόμη μεταπτυχιακό πρόγραμμα ούτε εξειδίκευση. 4) Οι οργανώσεις δεν είναι έτοιμες να βοηθήσουν τους κοινωνικούς λειτουργούς στο νέο για την Ελλάδα και δύσκολο τομέα της θεραπευτικής της Οικογένειας. 5) Οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι κομμάτι της κοινωνίας που ζουν. Διατηρούν τις αρχές, τα ήθη και τα έθιμα του δικού τους χώρου. Διστάζουν να παρέμβουν στην οικογένεια. Φέρνουν μαζί τους όχι μόνο τις εμπειρίες τους αλλά και όλη την παράδοση που έχει γίνει μέρος του εαυτού τους. Η παράλληλη πολλαπλή συνέντευξη, ο διάλογος ανάμεσα σε όλα τα μέλη της οικογένειας, ενέχουν στοιχεία ανησυχίας για το νέο κοινωνικό λειτουργό. 6) Η εκπαίδευση του δεν τον εφοδιάζει με την αίσθηση ασφάλειας που δίνει η ευχέρεια για περισσότερη γνώση και εξέλιξη στο αντικείμενο της Κοινωνικής Εργασίας. Συγχρόνως συναντώντας συνεχώς την υποτίμηση από “πανεπιστημιακούς” συνεργάτες άλλων επιστημονικών κατευθύνσεων, ο κοινωνικός λειτουργός αναδιπλώνεται, με αποτέλεσμα ή να καταφεύγει στην αναζήτηση πτυχίου ανώτατης εκπαίδευσης,

άσχετου με την Κοινωνική Εργασία ή να παραμένει αιωρούμενος μεταξύ του επιστήμονα και του λιγότερου επιστήμονα.

Η Ελληνική οικογένεια που βρίσκεται σε σοβαρή κινητικότητα και αλλαγή σε μια χώρα που από αγροτική μεταβλήθηκε σε αστική - καταναλωτική σχεδόν βίαια, χωρίς το δικό της ρυθμό, έχει μεγάλη ανάγκη από τις υπηρεσίες που προσφέρει η θεραπευτική της οικογένειας για να τη στηρίξει, να την ενθαρρύνει, να την παραδεχθεί. Ολόκληρη η Ελληνική οικογένεια μετασχηματίζεται. Είναι φανερό στους νέους 15-25 ετών η διαφορά τους από τους γονείς τους. Η οικογένεια εξακολουθεί να υπάρχει. Είναι δυνατή αλλά αλλάζει συνεχώς. Οι νέοι απομακρύνονται από τα πρότυπα των γονιών, ενώ οι γονείς ανησυχούν και αισθάνονται ανεπαρκείς. Ο κόσμος μικραίνει και οι αποστάσεις εξουδετερώνονται. Τα νέα ταξιδεύουν αυτοστιγμή από τη μια άκρη της γης στην άλλη. Η Ελληνική οικογένεια, το κάστρο αυτό του γένους με τις τόσες αρετές, με το δυναμισμό και την αφοσίωση του στην παράδοση, βλέπει τον κόσμο με κάποια ερωτηματικά αλλά και με αισιοδοξία. Ταλαντεύεται μεταξύ του παλιού που γνωρίζει και του νέου που την ανησυχεί. Δείχνει μπερδεμένη και αβέβαιη αλλά επιθυμεί να προχωρήσει διατηρώντας την ιερότητα της και τις παραδόσεις της, προσαρμοσμένες όμως στον κόσμο του σήμερα και στους αναγκαίους μετασχηματισμούς του. Αλλά και όλη η ανθρωπότητα αντιλαμβάνεται όλο και πιο πολύ ότι η οικογένεια είναι μια πάγια αξία. Μια λαϊκή ρωσική παροιμία που χρησιμοποίησε ο Μ. Γκορμπατσώφ στο συνέδριο για την Παγκόσμια Οικογενειακή Πολιτική και τα Δικαιώματα της Οικογένειας (Μόσχα 19-21/10/90 αναγγέλλει με σαφήνεια ότι "... αν η οικογένεια είναι ισχυρή και η χώρα είναι ισχυρή...", (εφ/δα Ελευθεροτυπία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

1. Γωσαφάτ, Μ. **Οι Ανάγκες των Παιδιών στις Μεταβαλλόμενες Συνθήκες της Οικογένειας και της Κοινωνίας Σήμερα**. "ΚΟΙΝ. ΕΡΓΑΣΙΑ", ΣΚΛΕ, τ. 9-10, 1988.
2. Γωσαφάτ, Ζάρναρη, Παπαϊωάννου, Οικογένεια και Κοινωνική Πολιτική, Γ. Πανελλήνιο Συνέδριο Κοινωνικών Λειτουργιών, 1985.
3. Κατάκη, Χ. **Οι Τρεις Ταυτότητες της Ελληνικής Οικογένειας**, Κέδρος, 1988.
4. Κανελλοπούλου-Μαντζάφου, Μ. **Η Κοινωνική Απομόνωση της Σύγχρονης Οικογένειας**, Αθήνα, 1986.
5. Μαράτου-Αλιμπράντη, Λ. **Δομικά Χαρακτηριστικά και Παραδοσιακές Λειτουργίες της Αγροτικής Οικογένειας: Εμπειρικές Έρευνες, Επιθ/ση Κοιν. Επιστημών, τ. 66, 1987.**
6. Μισέλ, Α. **Κοινωνιολογία της Οικογένειας και του Γάμου**, Μεταφ. Λ. Μουσούρου, Κοινωνική Βιβλιοθήκη, Gutenberg, 1987.
7. Μουσούρου Λ. **Γυναικεία Απασχόληση και Οικογένεια στην Ελλάδα και Αλλού, Εστία 1985.**
8. Μουσούρου Λ. **Κοινωνιολογία της Σύγχρονης Οικογένειας**, Gutenberg, 1989.

9. Παπαϊωάννου, Κ. **Η θέση της Κοινωνικής Εργασίας στην Οικογένεια**, Γ. Πανελλήνιο Συνέδριο Κοινωνικών Λειτουργών, 1-3/3/87.
10. Πρωτονοτάριος Χ. **Οικογενειακή Θεραπεία με Βάση τη Θεωρία των Γενικών Συστημάτων, "Εκλογή"**, #57, 1982.
11. Σατιρ Β. **Ανθρώπινη Επικοινωνία**, Δίοδος, Αθήνα 1989.
12. Τρισελιώτης Ι. **Θεραπεία Οικογένειας ή Κοινωνική Εργασία με Οικογένειες**, "ΕΚΛΟΓΗ", #69, 1986.
13. Τσιάντης, Μανωλόπουλος, **Σύγχρονα Θέματα Παιδοψυχιατρικής**, Τόμος 1, μέρος πρώτο, Καστανιώτης.
14. Φουρναράκη, Ε. **Εκπαίδευση και Αγωγή των Κοριτσιών**, Γεν. Γραμματεία Νέας Γενιάς, 1987.